V. H. 1931

Fig. 1. Sorterup. Ydre, set fra Sydøst.

SORTERUP KIRKE

SLAGELSE HERRED

Til Kirken, der omtales i Roskildebispens Jordebog o. 1370 med en halv Plovs Land og da svarede 12 Øre[1], fik Justits- og Kancelliraad Poul Nielsen (adlet under Navnet Rosenpalm) Jus patronatus 1684[2]. 1755 ejedes den af Kommerceraad Andreas Kellinghuusen til Ødemark[3]. O. 1800 erhvervedes den af General H. H. Eickstedt, der lagde den ind under Ejendommen Store Frederikslund (Kindertofte Sogn), som den fulgte, indtil den gik over til Selveje 1. Jan. 1918.

Kirken ligger paa fladt Terræn, nord for Præstegaarden og den udflyttede By, paafaldende nær ved Sognets Sydgrænse. Kirkegaarden har delvis bevaret sin sengotiske Hegnsmur, især Vestmuren med dens i Nord og Syd afskaarne Hjørner, der ikke blot er af Munkesten, men ogsaa delvis tækket med Munketegl. Mod Syd mangler Muren paa et Stykke, idet den sikkert er nedrevet sammen med Præstegaardens ældre Stuelænge, men øst herfor staar dog endnu et sengotisk Murstykke. Østmuren er en ny Kampestensmur, og i Nord er Kirkegaarden udvidet i ny Tid.

Kirken bestaar af romansk Kor og Skib med fire gotiske Tilbygninger: en Forlængelse af Koret, et Sakristi, et Vesttaarn og et Vaabenhus foran Syddøren samt en moderne Udvidelse af Sakristiet (S. 661).

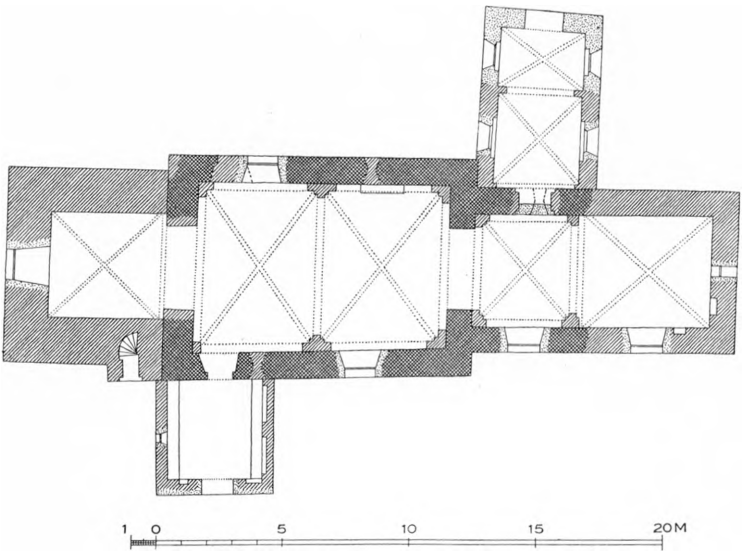

Fig. 2. Sorterup. Plan. 1 : 300. Maalt af K. V. Barfoed 1915 (C. G. Schultz 1930).

Af den *romanske Kirke* er Korets Østgavl fuldstændigt og Skibets Vestgavl for største Delen forsvundet. De raa og kløvede *Marksten* ligger i ret regelmæssige Skifter; Skibets Østhjørner, de eneste bevarede, er sat af Kvadre; Murhøjde 4,75 m. Koret har bag det senere Sakristi bevaret et Nordvindue, nu helt tilmuret. Skibet har i hver Langmur haft to Vinduer, af hvilke Nordsidens østre (130 × 68 cm udvendig) og Sydsidens vestre, bag Vaabenhuset, er kendelige trods fuldstændig Tilmuring. Den rundbuede, kvadersatte Syddør, hvis smigede Indre er overdækket af Egeplanker, er sikkert oprindelig. En tilsvarende Norddør er helt lukket; udvendig ses den tilmuret med Munkesten. Begge sidder paafaldende nær ved Vesthjørnet. I det Indre er bevaret den meget brede Korbue med nedad affasede Kragbaand. Loftsbjælkerne maa have ligget ovenpaa de romanske Mure.

Gotiske Ændringer og Tilføjelser. Før Kirken blev forlænget mod Øst, er der i det romanske Kor indbygget et Krydshvælv med flade Kapper, paa Oversiden af næsten kuppelagtig Form. Skibets to Krydshvælv er indbyrdes afvigende i visse Enkeltheder. Kun de østre og de mellemste Vægpiller har Kragbaand af et Murskifte med skraa Underkant (i Nordøsthjørnet Hulkant), og i Østhvælvet findes Rundstave langs Kappernes Afløbslinjer, medens det noget højere Vesthvælv mangler dette Led. Intet af den gamle Kirkes Hvælv har Overribber, og rimeligvis er alle fra Tiden mellem 1350 og 1450. Samtidig med eller ældre end Overhvælvningen er formentlig en gennemgribende Ombygning af Skibets Vesthjørner og af den nu i Taarnet skjulte, paafaldende svære Vestgavl, hvis synlige Dele er helt af Munkesten, der er kortere end det yngre Taarns. Gavlhjørnet nord for Taarnet har nu glat Kam.

V. H. 1937

Fig. 3. Sorterup. Kalkfod 1580 (S. 662).

Sikkert samtidig har ogsaa Langmurene faaet deres gotiske Gesimser og den nu glatte, kamløse Triumfgavl en lille Forhøjelse.

I sengotisk Tid, i 1400'erne eller senere, er *Korforlængelsen* tilbygget. Langmurene har skiftende Bælter af Tegl og Kamp (fra den romanske Østgavl), Østgavlen, hvis lille Vindue er moderne, er udelukkende af Munkesten over en enkelt Række romanske Kvadre i Foden. Taggavlen, med spinkle Kamtakker, har over et Savskifte ni Højblændinger, de seks yderste med Trappestik, de tre midterste med Spidsbuer, fra hvis Buetoppe der hænger »Skaktavlsstave«. Under Langsidernes Gesimser en svagt udkragende Trappefrise. Det samtidige Krydshvælv er indbygget i Væggene og har Halvstens Overribber med Tværsten. Nær Østhjørnet findes baade i Øst- og Sydvæggen en fladbuet Gemmeniche, 86 cm høj.

Fra omtrent samme Tid stammer de tre andre Tilbygninger, overvejende af Munkesten. *Sakristiet,* nu Gravkapel, paa Korets Nordside, er o. 1850 forlænget mod Nord og har derfor mistet sin oprindelige Gavl. Af Enkeltheder er kun bevaret et Savskifte under Gesimsen samt Krydshvælvet, der har Halvstens Overribber. Døren til Koret er vistnok senere udvidet; nu lukket. Det uanselige *Vaabenhus* har ombygget Vestmur og Taggavl af smaa, moderne Sten; den spidsbuede Dør er moderne, men det udvendige Stik er det gamle Dørspejls. Det lille Vestvindue er ogsaa moderne. I det Indre er der i Syd- og Østvæggen Blændinger uden øvre Afslutning og murede Bænke i Øst og Vest. Nyere Bjælkeloft.

Taarnet, der har usædvanlig svære Mure, o. 1,75 m, aabner sig til Skibet med en rund Taarnbue. Taarnrummet har kun haft Vindue i Vest (det nuværende moderne); det samtidige Hvælv har Kvartstens Ribber og Helstens Overribber. Trappehusdørens høje Fladbue sidder i spidsbuet Spejl. I det oprindelig vistnok helt mørke Mellemstokværks Vægge findes i Syd og Vest een stor, i Nord to smallere, spidsbuede Spareblændinger, Vestvæggens falset; to smaa Nordvinduer er moderne. Klokkestokværket har spidsbuede Glamhul-Par med lille, rund Topglug, alt udvendig og indvendig indfattet i

M. M. 1903

Fig. 4. Sorterup. Font (S. 663).

en spidsbuet Blænding, kun i Øst er den indvendige Blænding fladbuet. Gavlene har under syv spinkle Kamtakker fem spidsbuede Højblændinger.

Korets *Tagværk* er sentmiddelalderligt, af spinkel Eg, uden Nummerering og uden kendelig Forskel mellem de to Bygningsafsnit. Skibets og Taarnets Tagværk indeholder kun Rester af det middelalderlige.

Alle aabne Vinduer er moderne. Forlængelsen af det til Gravkapel for Ejerne af Store Frederikslund indrettede Sakristi har Krydshvælving, glat Gavl med stor spidsbuet Dør og spidsbuede Vinduer i Sidemurene.

Hele Bygningen staar hvidkalket og teglhængt; paa Korets og Taarnets Kamtakker ligger Munketegl.

INVENTAR

Alterbord, fritstaaende, af smaa Sten og dækket af ny Bræddebeklædning.

Altertavlen er et usigneret Maleri, Kristus omgivet af smaa Englehoveder, af Fru Ingemann[4]. †*Altertavle* var (1758) »gammel«, malet i »fire Quarteer« nemlig 1) Skabelsen, 2) Syndefaldet og Kristi Bebudelse, 3) Kristi Fødsel, 4) Kristi Korsfæstelse og Begravelse.

Altersølv. Kalk (Fig. 3) fra 1580. Sekssidet Fod med graverede Akantus-Bølgeranker i Ung-Renaissance, og langs Randen et Skriftbaand med Versaler: »Her Staffen Powelss(en) Sconing, Kircke Werge Esbern Olssen, Laverntz Jenssen lode gøre dene Kalck oc Disk til Sorterwp Kirk«; paa Standkanten »Anno 1580«. Sekskantet Skaft; rund, midtdelt Knop med smaa Masker i Kartoucher, og Frugtfestons i støbt, ciseleret Relief. Foden har to ens, udslidte Mestermærker svarende til bl.a.Gerlev (S. 716); indridset Vægtangivelse: XXXVIII Lod. Højden af de oprindelige Dele 13,5 cm. Nyere Bæger. *Disk,* med Cirkelkors, uden Mærker, næppe den oprindelige. *Sygekalk* af kbh. Prøvesølv 1742, 13 cm høj, med rundt Skaft og Fod, og glat Knop. Paa Kummen graveret »E S« mellem to Palmegrene; udslidt Mestermærke (Olrik 43), vistnok for A. Meusnier 1739. *Disk,* samtidig, med samme Gravering og Mestermærke. *Vinbeholderen*, med Oblatskrueprop, har samme Mestermærke.

Alterstager (Fig. 5), 33 cm høje, med Barokprofiler. Paa Foden graveret: »Anno 1713«.

V. H. 1930

Fig. 5. Sorterup. Alterstage (S. 662).

M. M. 190 3

Fig. 6. Sorterup. Prædikestol (S. 663).

Font (Fig. 4) af Granit, romansk, af to Sten. Kummen, 72,5 cm i Tvm., har om Overkanten en kraftig Tovsnoning; firkantet Fod med svagt afrundede Hjørner og øvre Tovsnoning. Intet Afløbshul.

Fad, af nederlandsk Arbejde, fra o. 1650, Tvm. 62 cm, med Graveringer: Adam og Eva ved Kundskabens Træ, omgivet af Dyr (Hjort, Enhjørning) og Rankeværk; paa Randen en Vinranke med kraftige Klaser og et indridset: »AL«. Lille, nyt *Messingfad.* To *Tinkander* fra 1800'erne.

Prædikestol (Fig. 6), i Sen-Renaissance, o. 1630, af lignende Opbygning som Ottestrup (S. 674). De fem Fag, adskilte ved dobbelte Søjler med maskeprydede Bælter, har i Storfelterne rundbuede Rammer, hvis Buer hviler paa skællede Dyreben, og hvis Buehjørner udfyldes af Kerubhoveder. I Portalfelterne Relieffer af Evangelisterne, siddende med deres Tegn, og af den velsignende Kristus, siddende med Verdenskuglen. Frisen foroven er omdannet; et Kerubhoved stammer vistnok fra den gamle Frise. Opgangsdøren til det samtidige Trappepanel er nu opsat paa Korets Syd væg, moderne overmalet. Dørrammen har Pilastre med Beslagornamenter og i Topstykket et udskaaret »C IV« i Bladkrans; Dørfløjen har forneden en Fylding med udsvejet, rundbuet Portalramme, foroven et Gitter. Samtidig Himmel. Stolen staar egemalet, men er forinden blevet stærkt renset for en blaa og graa Opmaling svarende til Epitaf Nr. 1. I de to østlige Smalfelter Indskrifter; i Trappepanelets Felter er der Rester af malede Ornamenter.

Stoleværket er fornyet og nymalet 1928; de tidligere Døre er anvendt som Vægpanel. †*Herskabsstol,* fjernet 1928.

Dørring, med tre Knopper, paa rund, udhugget Plade, fra o. 1600, nu opsat paa Skibets nyere Syddør.

Klokker. 1) 1593. Versaler under en Frise af Akantus-Vaser mellem to vingede Holdere, vekslende med Englehoveder: »Dum trahor audite, voco vos ad gaudia vitæ. Anno 1593 Mattias Benninck me fecit« (»Hører, naar jeg trækkes! Jeg kalder Eder til Livets Glæder. I Aaret 1593 gjorde Mattias Benninck mig«). Tvm. 90 cm.

2) »Caspar Holten Grevenkop Castenschiold 1854. Støbt af PP Meilstrup i Randers. Verbum Dei manet in æternum«. Tvm. 90 cm.

Paa †Klokken stod (1755): »Mit Gottes Hulf gus mich Bernt Bodeman 1617. Verbum Domini manet in æternum«.

En †Klokke blev afgivet ved Klokkeskatten 1528.

Klokkestol af Eg, fra 1589, til to Klokker; paa Overliggeren er indskaaret: »LI IC KV [Kirkeværger] 1589 factum Stephan(us) Pauli Pastor [sml. Alterkalk] IOINIF«; paa Midtstolpen: »SKG«; paa Akselen til Klokke Nr. 2 Aarstallet 1791.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) (Fig. 7). Hans Jacobsen, Sognepræst i 16 Aar, Provst i Slagelse Herred i 7 Aar, død 1618 i sit 54. Aar, Thomas Jørgensen Morsing (Morsianus), Sognepræst i □ Aar, død □, og begges Hustru Marie Christensdatter, som levede »fromt og ærbart« i 19 Aar med sin første Mand, uden Afkom, i 40 Aar »meget fromt og ærbart« med sin anden Mand, hvem hun fødte en Søn; hun døde 1658 i sit 77. Aar. Rigt udskaaret Ramme af Eg, i Bruskbarok, omkring et Maleri med Portrætgruppe knælende ved Kristi Kors, paa den ene Side Hustruen, paa den anden Side de to Ægtemænd (begge langskæggede, den ene hvid-, den anden gulhaaret) samt Sønnen[5]. Rammeværket er overmalet (graablaat, hvidgraat og rødbrunt). Malet, latinsk Indskrift med Guld-Versaler paa Sort, i Nedhænget. Paa Korets Nordvæg.

2) (Fig. 8) 1751. Urban Bruun, Etats- og Justitsraad samt Deputeret for Finanserne, født 15. Febr. 1685, død 15. April 1742 »efter at han imod 30 Aar med Berømmelse havde forestaaet mange og anseelige Charger«; i første Ægteskab med Anna Leth (død 1736, 42 Aar gammel, og begravet hos ham i Kirkens Kapel i den murede Begravelse) blev han Fader til tolv Børn. »De syv 1751 efterlevende har oprettet deres sal. Forældre dette fortjente Æremæle«. Fordybet Antikva. Epitafiet, af sortmalet Kalksten og hvidt Marmor, har Form som Endestykket af en Sarkofag, hvorpaa Indskrifttavlen over en Rosenguirlande. Sarkofagen krones af en høj, pyramideformet Top, foran hvilken

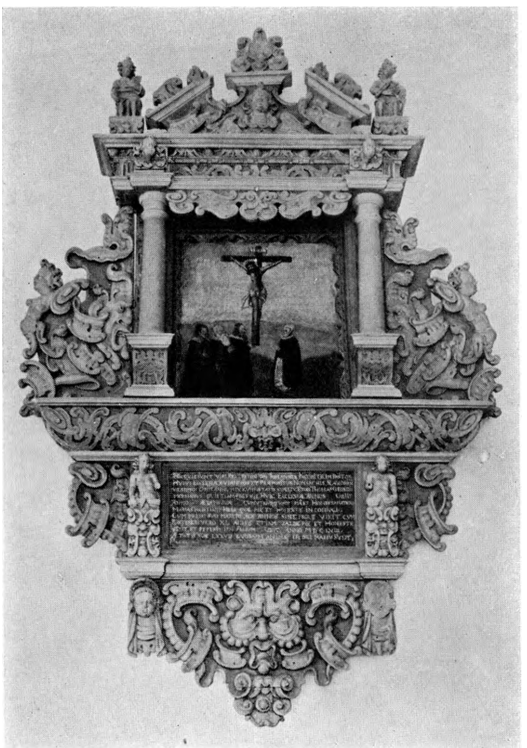

M. M. 1903

Fig. 7. Sorterup. Epitaf over Præsterne Hans Jacobsen, Thomas Jørgensen og deres Hustru (S. 664).

M. M. 1908

Fig. 8. Sorterup. Epitaf 1751 over Urban Bruun og Hustru (S. 664).

en lille Genius med udslukket Fakkel, støttende sig til en Askeurne mellem to brændende Lamper. Øverst to Rokoko-Kartoucher med Ægteparrets Navnetræk, gyldne paa rød Bund. Paa Skibets Nordvæg.

3) Generalmajor Jørgen Frederik Castenschiold til Hørbygaard, Valdbygaard og Fredrikslund, født 28. Okt. 1741, død 19. April 1819, gift 4. Jan. 1763 med Johanne Wilhelmine Grevenkop »den sidste af sin Slægt«, født 21. Jan. 1745, død 9. Juni 1821. I Ægteskabet fem Sønner og ni Døtre; »een Søn, fem Døttre, ni Børnebørn begræd deres Savn«. Rød, ølandsk Kalkstenstavle, 114 × 94 cm, i Korets nordvestre Vægbue over den tilmurede Dør til Gravkapellet.

Gravsten. Elias Svane [Sognepræst 1727, død 1. Okt. 1761]. Stærkt udslidt fordybet Kursiv i ovalt Skriftfelt; i Hjørnerne Evangelisttegnene. Ølandsk Kalksten, 158 × 87 cm. Foran Vaabenhusdøren.

Det udvidede Sakristi er indrettet til *Gravkapel* for Slægten Grevenkop-Castenskiold, Store Frederikslund, som endnu ejer det. I Kapellet staar fem Trækister fra 1800'erne, i Kælderen to Trækister med førnævnte J. F. Castenschiold og Hustru; to Sandstens Sarkofager med Urban Bruun og Hustru samt en læderbetrukken Kiste.

KILDER OG HENVISNINGER

Kaldsbog 1738 ff. (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1758 (LA). — Museumsindberetninger af C. M. Smidt og M. Mackeprang 1903. Revideret af P. N. og V. H. 1936.

[1] S. R. D. VII, 121. [2] Kronens Skøder II, 543. [3] Præsteindberetning 1755. [4] Trap 4. Udg. III, 174. Mynsters Visitatsdagbøger ved Bjørn Kornerup II. 1937. S. 121 nævner denne Altertavle 1839. [5] Lund: Danske malede Portrætter IX, 122 f.

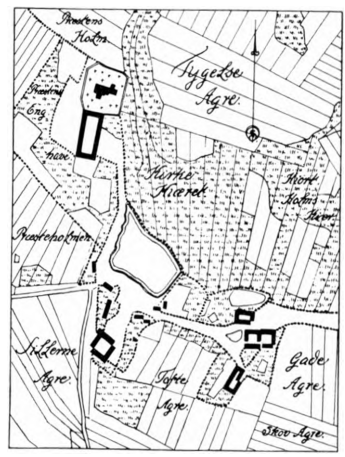

Fig. 9. Sorterup 1769.